

Evropské právní dějiny

Ladislav Vojáček

Starověké, středověké a moderní trestní
právo

Chammurapiho zákoník (1) – Prolog

Já Chammurapi, pastýř povolany bohem Enlilem, ... král mocný, ... orkán čtyř světových stran, jenž učinil velikým jméno Babylonu, ... sémě královské, jež bůh Sin zplodil, jenž obohacuje město Ur, král rozvážný; válečník, jenž se slitoval nad Larsou, ... pán, jenž oživuje město Uruk, ... ochrana země, ... drak mezi králi, ... síť na nepřátele, ... bůh králů, ... pán hodný žezla a koruny, ... rozvážný, dokonalý, jenž stanovil pastviny a napajedla pro města Lagaš a Girsu, ... jenž se zmocňuje nepřátel, ... oddaný, pokorný vůči velikým bohům, ... mocný král, Slunce Babylonu, jež dává vyjítí světlu nad zemí Sumeru a Akkadu, král, jenž nutí k poslušnosti čtyři světové strany, oblíbenec bohyně Ištary, jsem já.

Chammurapiho zákoník (2 – zač.)

- 196. Jestliže plnoprávný občan vyrazil oko příslušníku vrstvy plnoprávných občanů, **vyrvou mu oko.**
- 197. Jestliže zlomil kost plnoprávného občana, **zlomí mu kost.**
- 200. Jestliže plnoprávný občan vyrazil zub plnoprávného občana, sobě rovného, **vyrazí mu zub.**

Chammurapiho zákoník (2 – pokr.)

- 1. Jestliže někdo někoho obvinil a **uvrhl naň podezření z vraždy**, avšak neusvědčil jej, bude ten, kdo ho obvinil, **usmrcen**.
- 3. Jestliže někdo předstoupil ve sporu s křivým svědectvím, výrok, jenž vyřkl, neprokázal, **jestliže je to spor hrdelní, bude tento člověk usmrcen**.
- 209. Jestliže plnoprávný občan **udeřil dceru plnoprávného občana ...**
... 210. Jestliže tato žena zemřela, **usmrtí jeho dceru**.

Chammurapiho zákoník (3 – zač.)

- 196. Jestliže plnoprávný občan vyrazil oko příslušníku vrstvy plnoprávných občanů, vyrvou mu oko.
- 197. Jestliže zlomil kost plnoprávného občana, zlomí mu kost.
- 198. Jestliže vyrval oka nevolníka nebo zlomil kost nevolníka, zaplatí jednu minu stříbra.
- 199. Jestliže vyrval oko otroka jiné osoby nebo zlomil kost otroka jiné osoby, zaplatí polovinu jeho kupní ceny.

Chammurapiho zákoník (3 – pokr.)

- 8. Jestliže někdo ukradl buď dobytče, nebo ovci, nebo osla, nebo vepře, nebo lod', at' je to majetek boží, at' je to majetek paláce, zaplatí třicateronásobek této věci; jestliže je to majetek nevolníka, nahradí desateronásobek toho; jestliže zloděj nemá, co by dal, bude usmrcen.

Chammurapiho zákoník (4)

- 196. Jestliže plnoprávný občan **vyrazil oko** příslušníku vrstvy plnoprávných občanů, vyrvou mu oko.
- 197. Jestliže **zlomil kost** plnoprávného občana, zlomí mu kost.
- 200. Jestliže plnoprávný občan **vyrazil zub** plnoprávného občana, sobě rovného, vyrazí mu zub.

Rothariho edikt (643)

- 48. O vyraženém oku.
- 49. O uříznutém nose.
- 50. O uříznutém rtu. ...
- 51. O předních zubech.
- 52. O stoličkách.
- 53. O uříznutém uchu.
- 54. O ráně do obličeje.
- 55. O ráně do nosu.
- 56. O ráně do ucha.
- 60. O ráně do stehna.
- 61. O počtu ran. ...
- 62. O useknutí ruky.
- 63. O prstech na ruce (o palci)
- 64. O ukazováčku.
- 65. O prostředníku.
- 66. O prsteníku.
- 67. O malíčku.

Chammurapiho zákoník (5 – zač.)

- 6. Jestliže někdo ukradl majetek boha nebo paláce, tento člověk bude usmrcen; také ten, kdo kradenou věc od něho přijal, bude usmrcen.
- 8. Jestliže někdo ukradl buď dobytče, nebo ovci, nebo osla, nebo vepře, nebo lod', at' je to majetek boží, at' je to majetek paláce, zaplatí třicateronásobek této věci; ...
- 11. Jestliže vlastník ztracené věci nepřivedl svědky, znající jeho ztracenou věc, je nepoctivec, dopustil se zlovolného utrhání na cti, bude usmrcen.

Chammurapiho zákoník (5 – pokr.)

- 14. Jestliže někdo ukradl dítě plnoprávného občana, bude usmrcen.
- 109. Jestliže šenkýřka, v jejímž domě se scházeli zločinci, tyto zločince nezadržela a do paláce nepředvedla, bude tato šenkýřka usmrcena.
- 130. Jestliže někdo ucpal ústa roubíkem manželce někoho, jež nepoznala muže a bydlela v domě svého otce, a vyspal se v jejím klíně a přistihnou je, tento muž bude usmrcen, tato žena bude propuštěna.
- 153. Jestliže manželka někoho kvůli jinému muži dala usmrtit svého manžela, tuto ženu nabodnou na kůl.

Chammurapiho zákoník (6 – zač.)

- 25. Jestliže v domě někoho vypukl oheň, člověk, který přišel k hašení, upřel své oko na zařízení majitele domu, zařízení majitele domu si vzal, tento člověk bude vhozen do tohoto ohně.
- 194. Jestliže někdo svěřil své dítě kojné a toto dítě v rukou kojné zemře, kojná bez vědomí otce a jeho matky si přiloží jiné dítě k prsu, usvědčí ji, a protože bez vědomí jeho otce nebo jeho matky si přiložila k prsu jiné dítě, uříznou jí její prs.
- 195. Jestliže dítě udeřilo svého otce, uříznou mu jeho ruku.

Chammurapiho zákoník (6 – pokr.)

- 218. Jestliže lékař provedl plnoprávnému občanu bronzovým nožem obtížnou operaci a způsobí, že plnoprávný občan zemře, nebo bronzovým nožem otevře oboční oblouk plnoprávného občana a zničí jeho oko, uříznou mu jeho ruku.
- 226. Jestliže holič bez vědomí pána otroka vyholil značku otroka, jenž mu nepatří, useknou ruku tohoto holiče.

Chammurapiho zákoník (7)

- 127. Jestliže někdo ukázal prstem po velekněžce nebo manželce někoho a neusvědčil ji, tohoto člověka převedou před soudce a **půl jeho hlavy oholí.**

Chammurapiho zákoník (8)

- 209. Jestliže plnoprávný občan udeřil dceru plnoprávného občana ...
 - ... 210. Jestliže tato žena zemřela, **usmrtí jeho dceru.**
- 229. Jestliže stavitel postavil dům a své dílo neudělal pevně a dům, který postavil, spadne ...
 - ...230. Jestliže usmrtil dítě majitele domu, bude **usmrceno dítě tohoto stavitele.**

Chammurapiho zákoník (9)

- 2. Jestliže někdo uvrhl na někoho podezření z čarodějnictví a neusvědčil ho, ten, na kterého bylo podezření z čarodějnictví uvrženo, půjde k božstvu Řeky, do Řeky se ponoří a jestliže se ho Řeka zmocní, ten, který ho obvinil, si odnese jeho majetek; jestliže tohoto člověka Řeka očistí a on zůstane zdrav, ten, který se ponoří do Řeky, si odnese majetek toho, kdo jej obvinil.
- 132. Jestliže manželka někoho, po níž bylo k vůli jinému muži ukázáno prstem, s jiným mužem však nebyla přistižena při souloži, k vůli svému manželu se ponoří do řeky.

Trestní právo v počátcích státního vývoje

- není zásadní rozdíl mezi starověkem a novověkem
 - svémoc – trestání ex offio
 - oko za oko, zub za zub
 - diferenciacie podle sociálního postavení
 - kazuistika
 - kruté tresty + symboličnosť v trestání + potupné tresty + postupně individualizace trestu
 - (+ v procesním právu ordály)

Chráněné zájmy raného středověku

- stát a jeho představitelé
- individuální nakládání s majetkem
- zásady křesťanského náboženství
(+ monogamní manželství)

Podmínky trestnosti

- trestnost pokusu (někde i úmyslu)
- postupně zavinění
- postupně nutná obrana
- postupně polehčující a přitěžující okolnosti

Typické delikty vrcholného středověku

■ delikty proti státu

- crimen laese Maiestatis, služba proti vlastní zemi, loupež, delikty úředníků a soudců ad.

■ proti náboženství

- kacířství, rouhání, čarodějnictví, bigamie, znásilnění, kuplířství ad.

■ proti majetku

- delikt moci, pych, faleš, vzpoura, krádež ad.

■ proti osobní integritě jednotlivce

- vražda, zabití, ujma na zdraví, urážka na cti ad.

Tresty a trestání v době vrcholného středověku

- účel: stále jen zastrašit, zneškodnit
- v zásadě individuální trestání
- kruté, často trest smrti
- přežívá symboličnost v trestech
- prvek odplaty
- veřejná potupa

Soudní řízení

- řízení o majetkových a trestních věcech
- obžalovací princip + ústní a veřejné, od počátku novověku inkviziční
- iracionální důkazní prostředky
 - **boží soudy** (ordály) + procesní přísahy, později **tortura**
- **smolné knihy**

Moderní trestní právo (příklad: rakouské právo)

Principy moderního trestního práva a trestního řízení

- cíl: zajistit právní jistotu
 - *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*
 - v zásadě postup *ex officio* (*ex offio*)
 - *presumpce nevinny*
 - právo na obhajobu
 - zákaz *rekroaktivity*
 - vazba jen ze zákonných důvodů
 - nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci
 - *ne bis in idem*

Kodifikace trestního práva

- Trestní zákoník Josefa I. (1707/1708)
- Constitutio criminalis Theresiana (1768/1869)
- Trestní zákoník Josefa II. (1787)
- Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (1803)
- trestní zákoník 1852 (+ vojenský TZ 1855)

Trestní zákoník Josefa II. (1787)

- zásada zákonnosti
- úplnost, vytríbenost a stručnost
- výčet polehčujících a přitěžujících okolností
- stanoveny podmínky zániku trestnosti pachatele
- trestný i pokus trestného činu
- výchovná funkce trestání (C. Beccaria)
- zrušení trestu smrti
- nedostatky: kruté tělesné tresty, dlouhé tresty odnětí svobody

Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích (1803)

- opět upravil hmotné i procesní právo společně
- neznalost zákona neomlouvá
- moderní principy trestního práva a řízení
- základ pozdější úpravy z roku 1852

Trestní zákon z roku 1852

- = modernizující revize hmotněprávních ustanovení zákoníku z roku 1803
- dva díly:
 - o zločinech
 - o přečinech a přestupcích
- liberální zásady (zákonnost, zákaz retroaktivity)
- pregnantní formulace skutkových podstat
(X přežívání dobou překonaných institutů)

Doplnění trestního zákona

- zákon o policejním dohledu 1873
= postih tuláctví a žebroty
- zákon proti obecně nebezpečnému užívání třaskavin 1885
= postih anarchistické činnosti

Vojenský trestní zákon 1855 (č. 19/1855 ř. z.)

- pro osoby podléhající vojenským soudům
- obsahoval i skutkové podstaty běžných (nevojenských) deliktů

Druhy trestných činů

- zločiny
- přečiny
- přestupky

Odpovědnost nenesli

- nedospělí (do 14 let věku)
- osoby duševně nemocné
- zcela nepřítelní
- opilí
- ti, kdo jednali
 - v omylu (muselo jít o skutkový omyl a o delikty, které bylo možné spáchat jen úmyslně)
 - v nutné obraně
 - v krajní nouzi

Odpovědni i ti, kdo pachatele

- navedli
- nadržovali mu
- napomáhali mu při spáchání trestného činu
- mu předem slíbili pomoc po spáchání skutku
- s ním smlouvali o podílu na zisku nebo užitku
- se o trestný čin pokusili (nedokonání = polehčující okolnost)

Polehčující okolnosti

- zákon je vymezoval u zločinů a u přečinů a přestupků dosti odlišně
- například u zločinů:
 - nedokonání zločinu
 - věk do 20 let
 - bezúhonnost
 - svedení k činu jinou osobou
 - „*prudké hnutí mysli*“
 - dobrovolné zdržení se způsobení větší škody
 - způsobení nepatrné škody

Přitěžující okolnosti

- zákon je vymezoval u zločinů a u přečinů a přestupků dosti odlišně
- například u zločinů:
 - spáchání více různých zločinů nebo určitého zločinu opětovně
 - dřívější potrestání za stejný zločin
 - svedení jiného k zločinu
 - původcovství, návodcovství nebo náčelnictví skupiny pachatelů

Zločiny

- proti státu a jeho představitelům
- proti náboženství
- proti svévoli státních úředníků
- proti životu a zdraví, osobní svobodě a cti občanů
- proti vlastnictví

System trestů (za zločiny)

■ trest smrti

- vykonáván zásadně oběšením

■ žalář

- dva stupně podle podmínek výkonu
- podle délky doživotní a časově omezený

Přečiny a přestupky

- tři skupiny:
 - proti veřejné bezpečnosti
 - proti bezpečnosti jednotlivců
 - proti veřejné mravopočestnosti

System trestů za přečiny a přestupky

- pokuta
- propadnutí věci
- ztráta práv a povolení
- vězení
- tělesné tresty (*bití holí nebo metlou, do roku 1867*)
- vyhoštěním z určitého místa nebo korunní země
- vyhoštění ze všech zemí soustátí (*cizinci*)

Procesní předpisy

- původně jednotlivé trestní zákoníky
 - = Josephina, Theresiana
- trestní řád (1788)
 - tajné a písemné řízení
- trestní zákoník 1803
- trestní řády 1850, 1853, 1873

TRESTNÍ PROCES

Trestní řády

- prozatímní trestní řád z roku 1850
 - v duchu revolučních postulátů
- trestní řád z roku 1853
 - v duchu bachovského absolutismu
- trestní řád z roku 1873
 - návrat k principům z roku 1850